

Vývoj, súčasný stav a trendy v konsolidácii účtovnej závierky

Janka HVOŽDAROVÁ*

Úvod

Vývojový trend svetovej ekonomiky jednoznačne smeruje ku globalizácii. Základným podnikateľským zámerom nadnárodných spoločností je znásobovať svoje zisky a udržať si výhodné postavenie na trhu tovarov a služieb, a to nielen v oblasti, ktorá je ich základnou podnikateľskou činnosťou. Ich podnikanie nadobúda nové rozmery a formy, napríklad:

- diferencujú oblasti podnikania, čím sa rozkladá podnikateľské riziko; zakladajú nové podnikateľské subjekty, využívajú rôzne podnikateľské kombinácie, pričom najčastejšie ide o kapitálové vklady, zabezpečujúce rozhodujúci vplyv v týchto podnikateľských subjektoch;

- vyvážajú voľný kapitál, zakladajú nové spoločnosti v zahraničí s cieľom vyplniť prípadnú medzeru na trhu na dosiaľ neobsadenom území s využitím výhodnej ceny miestnej pracovnej sily.

Vznikajú tak kapitálovo prepojené celky prekračujúce hranice štátov ako dôsledok rýchlo sa meniacich podmienok na trhu kapitálu i na trhu pracovných síl. Ide o jeden z prejavov globalizácie ekonomiky.

Tento nezvratný a snád' aj prirodzený proces spôsobuje okrem iného rast nárokov na množstvo, ale predovšetkým na kvalitu informácií, ktoré sú podkladom rozhodovania pri riadení takto vznikajúcich, rozrastajúcich sa, a čoraz zložitejších ekonomických celkov, pozostávajúcich z právne samostatných subjektov, a to najmä v medzinárodnom meradle.

1. Vývoj konsolidácie účtovnej závierky

Jeden z najmodernejších a v súčasnosti už nezastupiteľných nástrojov rozhodovania pri riadení nadnárodných ekonomických celkov, a súčasne významný zdroj informácií pre potreby manažmentu materskej alebo holdingovej spoločnosti predstavuje *konsolidovaná účtovná závierka, doplnená o ďalšie nadväzné*

* doc. Ing. Janka HVOŽDAROVÁ, CSc., Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta hospodárskej informatiky, Katedra účtovníctva, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava 5; e-mail: hvozdar@dec.euba.sk

informácie jednak z individuálnych účtovných závierok (tie sú základom na jej zostavenie), jednak z bežného účtovníctva každého právneho subjektu, ktorý je súčasťou konsolidovaného celku.

Zostavovanie konsolidovanej účtovnej závierky pre potreby riadenia nie je vo svete novodobý jav. Z histórie vieme, že prvá konsolidovaná účtovná závierka bola zostavená už koncom 19. storočia v USA (zostavila ju spoločnosť na výrobu olova *National Lead Company* v roku 1883). Už vtedy vznikla praktická potreba vyhodnotenia informácií za konsolidovaný celok; dôvodom však neboli legislatívne úpravy, ktoré by konsolidáciu účtovnej závierky predpisovali, a teda umelo zaviedli. *Podstata* konsolidovanej účtovnej závierky *sa odvtedy nezmenila*. Konsolidovaná účtovná závierka je prezentáciou informácií o stave majetku, konsolidovaného vlastného imania a záväzkov prostredníctvom jedného súboru výkazov za ekonomický celok, pričom sú zohľadnené osobitosti vyplývajúce zo vzájomných vzťahov medzi konsolidovanými subjektmi.

S postupným rozvojom podnikateľských aktivít v medzinárodnom meradle, spojených s nárastom objemu kapitálového trhu začiatkom 20. storočia, začali vznikať prvé formy účtovníctva koncernov. V tridsiatych rokoch 20. storočia história zaznamenala prvé pokusy *o systémový prístup* pri riešení problémov finančného účtovníctva a výkazníctva. V USA vznikajú *prvé ucelené teórie*, ktoré vymedzujú všeobecne platné zásady, účel účtovných výkazov, ich zložky a požiadavky na užitočnosť informácií. V roku 1933 Americký úrad pre burzy vydal *Záväzné pravidlá zostavovania konsolidovanej účtovnej závierky*.

Na krach niektorých koncernov počas Veľkej hospodárskej krízy (1929 – 1933) výrazným spôsobom zareagovalo už vtedy ekonomicky rozvinuté Nemecko vydaním novely *Akciového práva*, ktoré upravovalo vzťahy k ostatným podnikom koncernu (r. 1931).

Stále rastúca aktuálnosť problematiky konsolidovanej účtovnej závierky, najmä pre podniky kótované na burze, sa historicky potvrdila aj vydaním *Rámcových pravidiel zostavenia konsolidovanej účtovnej závierky* vo Veľkej Británii v roku 1939.

Prvá zákonná povinnosť zostavenia konsolidovanej účtovnej závierky bola ustanovená zákonom *Companies Act* vo Veľkej Británii v roku 1948. Zákon obsahoval už podrobnejšie zásady konsolidácie.

S rozvojom audítorskej činnosti súvisí vydanie zásad zostavovania konsolidovanej účtovnej závierky Americkým inštitútom audítorov v roku 1959.

Vo Francúzsku vznikli pravidlá zostavovania konsolidovanej účtovnej závierky až v 60. rokoch.

Historickým prelomom v prístupe k riešeniu problémov účtovníctva a výkazníctva, konsolidáciu účtovnej závierky nevynímajúc, boli 70. roky dvadsiateho storočia, keď sa v roku 1973 založil v USA *Výbor pre štandardy finančného*

účetníctva (*Financial Accounting Standards Board – FASB*), ktorý si vytýčil za cieľ spracovať ucelený súbor konceptov, zásad, charakteristík a kritérií, čo sa malo využívať na harmonizáciu a postupne na štandardizáciu účetníctva v medzinárodnom meradle. Tento veľkolepý cieľ sa podarilo splniť a ucelený súbor pravidiel sa stal východiskom:

- hodnotenia používaných postupov v účetníctve a vo výkazníctve;
- riešenia nových, vznikajúcich problémov v účetníctve a vo výkazníctve.

Výbor pre štandardy finančného účetníctva sa zároveň stal jedným zo zakladajúcich členov *Výboru pre medzinárodné účtovné štandardy (International Accounting Standards Committee – IASC)*, ktorý vznikol taktiež v roku 1973 v Londýne. Tento výbor je v súčasnosti najvýznamnejšia medzinárodná privátna organizácia, ktorá má viac ako sto členov. Vydáva, dopĺňa, inovuje, alebo aj ruší platnosť už neaktuálnych medzinárodných účtovných štandardov. Medzinárodné účtovné štandardy (*International Accounting Standards – IAS*) sú v súčasnosti najvýznamnejším prostriedkom harmonizácie účetníctva a výkazníctva v celosvetovom meradle vrátane konsolidácie účtovnej závierky.

Stručný pohľad do histórie vývoja úpravy konsolidácie účtovnej závierky mal naznačiť, že v krajinách s vyspelou trhovou ekonomikou bolo zavedenie konsolidovanej účtovnej závierky prirodzeným dôsledkom vzniku ekonomických celkov, tvorených zo samostatných právnych subjektov navzájom kapitálovo prepojených a z toho vyplývajúcej potreby informácií o stave a vývoji majetku, vlastného imania a záväzkov v takýchto ekonomických celkoch na báze *fikcie právnickej jednotky*.

2. Súčasný stav právnej úpravy konsolidácie účtovnej závierky v Slovenskej republike

V Slovenskej republike sa zaviedla povinnosť zostavovania konsolidovanej účtovnej závierky administratívnym spôsobom, na základe ustanovenia zákona o účetníctve od 1. 1. 1993 (zákon Federálneho zhromaždenia ČSFR č. 563/91 Zb. v znení neskorších noviel, ďalej zákon o účetníctve), t. j. prvé konsolidované účtovné závierky boli zostavené k 31. 12. 1993, a to aj v prípade, ak kapitálové väzby existovali pred prvým januárom 1993. Vývoj ekonomiky Slovenska po roku 1989 neumožnil vznik významného počtu obchodných spoločností, ktoré by mali taký nadbytok voľného kapitálu, aby mohli investovať tento kapitál do základného imania iných obchodných spoločností, či už domácich alebo zahraničných. Z toho logicky vyplýva, že administratívne zavedenie zostavovania konsolidácie účtovnej závierky nebolo dôsledkom prirodzeného rozvoja kapitálového trhu na Slovensku. Išlo snád' skôr o to takýto rozvoj podnikat' a odbornú

verejnosť (manažérov, účtovníkov, audítorov) v predstihu na zostavovanie konsolidovanej účtovnej závierky pripraviť.

Právna úprava konsolidácie účtovnej závierky zakotvená v zákone o účtovníctve definuje pojem konsolidovanej účtovnej závierky a povinnosť jej zostavenia a auditu takto:

„Konsolidovanou účtovnou závierkou sa rozumie účtovná závierka obchodnej spoločnosti zostavená a upravená postupmi na vykonanie konsolidácie“ (§22 /1/ zákona).

„Konsolidovanú účtovnú závierku zostavuje obchodná spoločnosť, ktorá má najmenej 20 %-nú majetkovú účasť v inej obchodnej spoločnosti, alebo oprávnenie na riadenie inej obchodnej spoločnosti vyplýva zo zmluvy alebo zo stanov bez ohľadu na výšku majetkovej účasti, a to bez ohľadu na platnosť alebo neplatnosť takéhoto ustanovenia zmluvy, alebo stanov“ (§22 /2/).

„Konsolidovanú účtovnú závierku overuje audítor“ (§23 /3/), čo spôsobuje komplikácie v prípade, že obchodné spoločnosti, ktoré do konsolidácie vchádzajú, nemajú povinnosť auditu, a teda neboli auditované, alebo audit individuálnych závierok vykonal iný audítor, než ktorý má auditovať konsolidovanú účtovnú závierku. (Problematika auditu konsolidovanej účtovnej závierky nie je v tomto príspevku predmetom spracovania.)

Napriek skutočnosti, že zákon o účtovníctve vymedzuje iba základné podmienky konsolidácie účtovnej závierky a aj to na všeobecnej úrovni, jednoznačne z neho vyplýva:

a) Obmedzenie okruhu subjektov (účtovných jednotiek) podliehajúcich povinnosti zostavovať konsolidovanú účtovnú závierku *iba na obchodné spoločnosti* podľa Obchodného zákonníka (zákon FZ ČSFR č. 513/91 Zb. o obchode a podnikaní v znení neskorších noviel), to znamená povinnosť konsolidácie účtovnej závierky sa vzťahuje na akciovú spoločnosť, spoločnosť s ručením obmedzeným, komanditnú spoločnosť a verejnú obchodnú spoločnosť. Neznamená to, že subjekty s inou organizačno-právnou formou nemôžu vlastniť podiel na základnom imaní (základnom kapitáli), prípadne na vlastnom imaní (vlastnom kapitáli) iného subjektu (napr. družstvá, fyzické osoby, štátne podniky, nadácie a pod.), avšak v takom prípade sa na tieto subjekty povinnosť zostavovania konsolidovanej účtovnej závierky podľa zákona o účtovníctve nevzťahuje.

b) Stanovenie základných podmienok zaradenia obchodnej spoločnosti do konsolidácie, t. j. výška majetkovej účasti (podielu) na základnom (vlastnom) imaní alebo rozhodujúci vplyv vyplývajúci zo zmluvy, poprípade zo stanov obchodnej spoločnosti. Inak povedané, zákon o účtovníctve stanovuje, *ktorá obchodná spoločnosť má povinnosť zostavenia konsolidovanej účtovnej závierky a ktoré obchodné spoločnosti treba do konsolidácie zahrnúť.*

V zákone o účtovníctve sa nerieši otázka *ako postupovať* pri zostavovaní konsolidovanej účtovnej závierky. Túto problematiku podrobne rozpracúvajú nižšie právne normy, ktoré nadväzujú na zákon o účtovníctve. Majú formu opatrení Ministerstva financií SR a stanovuje sa nimi zostavenie konsolidovanej účtovnej závierky:

- podnikateľských subjektov (opatrenie MF SR č. 65/393/1993),
- bánk (opatrenie MF SR č. 65/252/94),
- poisťovní (opatrenie MF SR č. 65/253/94).

Z uvedeného vyplýva, že v súčasnosti sú v Slovenskej republike v platnosti tri právne normy nadväzujúce na zákon o účtovníctve s účinnosťou od 1. 1. 1993, ktoré podrobne upravujú postupy konsolidácie, t. j. ustanovujú:

- *súčasť konsolidovanej účtovnej závierky* (konsolidovaná súvaha, konsolidovaný výkaz ziskov a strát a príloha ku konsolidovaným výkazom);
- *zásady zostavenia konsolidovanej účtovnej závierky* (zásada verného a pravdivého zobrazenia skutočnosti, zásada správnosti, preukaznosti a úplnosti, zásada stálosti metód, t. j. vecnej a formálnej kontinuity, zásada zákazu kompenzácie, t. j. zákaz vzájomného zúčtovania medzi položkami majetku a záväzkov, nákladov a výnosov, zásada aktuálnosti, zásada opatrnosti, zásada významnosti a zásada hospodárnosti – posledné dve uvedené sú typické iba pre konsolidovanú účtovnú závierku);
- *prípustné metódy konsolidácie* (úplná metóda, podielová metóda a metóda uvedenia do ekvivalencie – *equity method*);
- *podrobné postupy konsolidačných operácií* podľa jednotlivých metód konsolidácie a podľa ich súčastí (konsolidácia kapitálu ako povinná súčasť všetkých metód konsolidácie, konsolidácia záväzkov ako možná súčasť úplnej a podielovej metódy konsolidácie, konsolidácia hospodárskeho výsledku v položkách aktív (medzivýsledku) ako možná súčasť všetkých metód konsolidácie a konsolidácia obratu a ostatných nákladov a výnosov ako možná súčasť úplnej a podielovej metódy konsolidácie);
- *postup zostavenia konsolidovaných výkazov a prílohy* k nim;
- podmienky *odkonsolidácie* (odkonsolidačné operácie sú opakom konsolidačných operácií, uskutočňujú sa za špecifických podmienok);
- *prípustné techniky konsolidačných operácií* (forma konsolidačných účtov, nadväzujúcich tabuliek, popisná forma).

Právna norma pre podnikateľov je v *Metodickom pokyne*, ktorý je jej súčasťou, doplnená aj o riešené príklady určenia podnikov vstupujúcich do konsolidácie (konsolidačného poľa) v zmysle podmienok zakotvených v tejto norme, ako aj o príklady konsolidácie kapitálu a záväzkov, s použitím všetkých troch metód konsolidácie.

Zákonodarca pristupoval k spracovaniu uvedených právnych noriem kompromisne, najmä pokiaľ ide o postupy konsolidácie, to znamená, že opatrenia MF SR umožňujú zostavovateľovi konsolidovanej účtovnej závierky výber z viacerých alternatívnych riešení pri uskutočňovaní konsolidačných operácií s podmienkou, že zvolený postup nebude v rozpore so zásadami konsolidácie a bude znamenať vernejšie zobrazenie skutočnosti ako alternujúci postup. Filozofia tohto prístupu je prevzatá z nadnárodnej úpravy konsolidácie účtovnej závierky, zo VII. smernice Rady EÚ, ktorá v nadväznosti na IV. smernicu Rady EÚ je v súčasnosti základom platnej právnej úpravy v Slovenskej republike.

Možno konštatovať, že táto právna úprava v SR je v zásade v súlade s uvedenými smernicami Rady EÚ, okrem niekoľkých odchýlok, napríklad:

a) Odchýlka v kritériu povinnosti zostavenia konsolidovanej účtovnej závierky: VII. smernica Rady EÚ predpokladá jednotné vedenie (materskej a dcérskej spoločnosti) alebo rozhdujúci vplyv (*control concept*, daný výškou majetkovej účasti, alebo vyplývajúci zo zmluvy alebo stanov konsolidovanej spoločnosti), pokiaľ právna norma konsolidácie Slovenskej republiky predpisuje povinnosť zostavenia konsolidovanej účtovnej závierky už pri 20 %-nej majetkovej účasti konsolidujúceho podniku na základnom imaní pridruženého podniku, a to bez ohľadu na to, či sa podstatný vplyv, ktorý z takejto majetkovej účasti vyplýva, skutočne uplatňuje, alebo neuplatňuje. Toto ustanovenie odvodené zo zákona o účtovníctve spôsobuje, že v podmienkach Slovenskej republiky je absolútny počet subjektov povinných zostaviť konsolidovanú účtovnú závierku výrazne vyšší, ako keby sa táto odchýlka odstránila.

b) Uvedenie finančných investícií do ekvivalencie sa za vymedzených podmienok podľa VII. smernice Rady EÚ považuje za spôsob precenenia týchto investícií, podľa právnej úpravy SR je uvedenie do ekvivalencie deklarované ako metóda konsolidácie, inak by vznikol rozpor medzi opatreniami MF SR a ustanovením zákona o účtovníctve (vyššia právna norma), ktorý povinnosť zostavenia konsolidovanej účtovnej závierky už pri 20 %-nej majetkovej účasti stanovuje bezpodmienečne.

c) Povinnosť zostavenia konsolidovanej účtovnej závierky na medzistupňoch (dcérsky podnik je súčasne materským podnikom) je podľa platnej právnej úpravy SR bezpodmienečná, VII. smernica EÚ za určitých vymedzených podmienok umožňuje oslobodiť takúto dcérsku spoločnosť od povinnosti zostaviť konsolidovanú účtovnú závierku, pretože je súčasťou konsolidácie vyššieho stupňa.

d) VII. smernica predpisuje vykazovanie hospodárskeho výsledku z pridružených podnikov ako samostatnú položku, slovenská právna norma to nevyžaduje.

Odchýlky platnej právnej úpravy konsolidácie účtovnej závierky v Slovenskej republike od úpravy v VII. smernici nie sú ani početné, ani významné. Vzhľadom na podrobné rozpracovanie postupov pri určovaní konsolidačného

poľa i postupov pri konsolidačných operáciách podľa jednotlivých metód konsolidácie, úroveň zostavovania konsolidovanej účtovnej závierky v podmienkach Slovenskej republiky je, podľa môjho názoru, dobrá.

Ministerstvo financií SR, v snahe odstrániť niektoré nepresnosti v platnej právnej norme a zohľadniť nové trendy v oblasti zostavovania konsolidovanej účtovnej závierky, malo zámer novelizovať pôvodné právne normy konsolidácie a iniciovalo vypracovanie návrhu novely opatrenia ku konsolidácii účtovnej závierky podnikateľov, ktorá mala vojsť do platnosti k 1. 1. 2000, a neskôr k 1. 1. 2001. Avšak vzhľadom na neočakávané rýchly vývoj udalostí súvisiacich s potrebou implementácie medzinárodných účtovných štandardov do bežného účtovníctva a výkazníctva už k schváleniu návrhu novely, upravujúcej konsolidáciu účtovnej závierky podnikateľských obchodných spoločností, nedošlo. Novela bola vydaná iba ako informácia (vo Finančnom spravodajcovi MF SR, 2001, č. 3), s cieľom podnietiť diskusiu odbornej verejnosti, vzhľadom na neustále stúpajúci význam konsolidovanej účtovnej závierky ako zdroja informácií, najmä za konsolidačné polia s medzinárodným zložením.

Navrhovaná novela má zjednodušenú štruktúru, prináša okrem iného upravené riešenie konsolidácie kapitálu pri uvedení do ekvivalencie metódou podielu na vlastnom imaní. Formulácie sú oproti pôvodným presnejšie a jednoznačnejšie. V navrhovanej novele sa zásadným spôsobom upravila konsolidovaná príloha už v súlade s požiadavkami *medzinárodných účtovných štandardov* (IAS – *International Accounting Standards*). Súčasťou konsolidovanej prílohy je aj konsolidovaný výkaz peňažných tokov v súlade s IAS 7 – *Výkazy peňažných tokov*, ktorý sa prijatím návrhu novely mal stať povinnou súčasťou konsolidovanej prílohy, podobne ako je to v individuálnej účtovnej závierke. Metodika zostavovania konsolidovaného *cash flow* mala nadviazať na individuálny prehľad peňažných tokov, ktorý je už povinnou súčasťou prílohy k individuálnej účtovnej závierke podľa platnej právnej úpravy SR od 1. 1. 1999 a v súlade s IAS 7 – *Výkazy peňažných tokov*.

Zostavovanie konsolidovanej účtovnej závierky bez využitia informácií z nej je samoučelné. Úroveň následnej analýzy konsolidovanej účtovnej závierky s cieľom vyhodnotenia informácií a ich následného praktického využitia je zatiaľ v podmienkach SR neuspokojivá. Zostavovatelia, významné materské podniky, síce robia analýzu konsolidovanej účtovnej závierky, no pri tejto analýze sa nesprávne kladie dôraz na kvantitatívne pomerové ukazovatele. V podstate ide o pokus aplikovať ich mechanicky na podmienky konsolidačného poľa, prípade ich porovnať s tými istými ukazovateľmi za materský podnik. Metodika analýzy konsolidovanej účtovnej závierky, s dôrazom na kvalitatívnu analýzu jednotlivých položiek za niekoľko účtovných období (optimálne za 3 až 5 období) po predchádzajúcej úprave konsolidovanej účtovnej závierky, v SR iba čaká na rozpracovanie.

3. Trendy vývoja konsolidácie účtovnej závierky

Ako sme už uviedli, vývoj legislatívnych národných úprav bežného účtovníctva a výkazníctva, vrátane konsolidácie účtovnej závierky, sa ubera v európskom regióne smerom k harmonizácii, prípadne až k štandardizácii *na báze medzinárodných účtovných štandardov* (IAS). Podľa môjho názoru existuje pre tento smer vývoja niekoľko významných dôvodov:

- IAS sú *dynamicky sa rozvíjajúci* súbor zásad a kritérií, koncepcne usporiadaných a schopných reagovať na novovznikajúce problémy účtovníctva, ktorý má byť verným zobrazením neustále sa meniacej skutočnosti; smernice Európskej únie síce umožňujú alternatívne riešenia konkrétnych prípadov v duchu zásady verného zobrazenia skutočnosti (*true and fair view*), ale v dynamike zmien, v zdokonaľovaní sa, v dopĺňaní a v inovácii za medzinárodnými účtovnými štandardmi zaostávajú;
- IAS v porovnaní so smernicami EÚ pokrývajú problematiku účtovníctva *komplexnejšie, podrobnejšie a systematickejšie*;
- IAS riešia daný problém *vo vzájomnej nadväznosti*, čo umožňuje zdokonaľovať riešenie daného problému;
- IAS zdôrazňujú nadradenosť platnosti zásady verného zobrazenia skutočnosti v *Rámcovej osnove (Framework)* do tej miery, že pripúšťajú v prípade rozporu uprednostniť pri aplikácii ustanovenie konkrétneho štandardu pred Rámcovou osnovou, alebo dokonca *umožňujú nerešpektovať ustanovenie IAS*, ak nie je v súlade so zásadou verného a pravdivého zobrazenia skutočnosti; tým medzinárodné účtovné štandardy deklarujú, že žiadne ustanovenie nie je absolútne nadčasovo dokonalé a za každých okolností vhodné pre konkrétnu situáciu, a tak *poskytujú možnosť tvorivého prístupu* pri ich aplikácii;
- *IAS majú celosvetovú platnosť* (akceptujú ich svetové burzy okrem amerických), a to napriek tomu, že ich dodržiavanie nie je záväzné;
- IAS majú *trend približovať sa* postupne *americkým všeobecne uznávaným účtovným zásadám (US GAAP – Generally Accepted Accounting Principles)*, najmä pokiaľ ide o detailnosť a záväznosť riešení, a tým podľa môjho názoru podporujú proces globalizácie ekonomiky vo svetovom meradle. Konkrétne, pokiaľ ide o oblasť účtovníctva a výkazníctva, podporujú stále dokonalejšiu kompatibilitu účtovných závierok.

Nie je cieľom tohto príspevku vyčerpávajúco podať charakteristiku medzinárodných účtovných štandardov, ide skôr o zdôraznenie skutočností, ktoré sú zo všeobecným filozofie IAS a zdôvodnením implementácie IAS do národných legislatív.

Pri implementácii medzinárodných účtovných štandardov možno zvoliť v podstate dvojaký prístup:

a) postupne približovať národnú legislatívu účtovníctva odstraňovaním identifikovaných rozdielov medzi IAS a národnou legislatívou, vtedy je základom novej národnej legislatívy pôvodná, upravená o implementované rozdiely;

b) priamo aplikovať IAS.

Každý z uvedených postupov má svoje osobitosti, problémy, prednosti i nevýhody. Postupná implementácia naráža predovšetkým na problém obsahovej odlišnosti alebo nejednoznačnosti doslovne preložených pojmov (z anglického originálu). Rôzne možnosti výkladu takýchto pojmov, aplikovaných do národnej legislatívy, prinášajú so sebou nebezpečenstvo nedokonalej interpretácie národnej legislatívy pri jej praktickom použití, možno aj rozpornej s medzinárodnými účtovnými štandardmi.

Dôležité je totiž, aby účtovné závierky zostavené podľa národnej legislatívy, kompatibilnej s medzinárodnými účtovnými štandardmi, boli skutočne v súlade s týmito štandardmi.

Výhodou postupnej implementácie IAS je, že poskytuje možnosť priebežného zapojenia širokej odbornej verejnosti do tohto procesu a vzhľadom na dynamiku vývoja IAS môže každý účtovník a audítor flexibilne reagovať na prípadné zmeny.

Priama aplikácia IAS znamená prakticky zrušenie platných národných noriem pre účtovníctvo a ich nahradenie ustanoveniami IAS.

V Slovenskej republike bolo prvým krokom vydanie IAS 2000 v slovenskom jazyku (v novembri 2000 so súhlasom IASC v Londýne). Nadväzne Slovenská komora audítorov ešte koncom roka 2000 otvorila cyklus školení pre audítorov na dobrovoľnej báze. Školenia v tejto prvej fáze sú prezentáciou preložených IAS, pričom lektormi sú prednostne tí odborníci, ktorí jazykový preklad autorizovali. Prezentácia sa má doplniť o porovnanie IAS a národnej legislatívy v danej oblasti. V ďalšom cykle školení sa majú lektori zamerať na aktuálny výklad obsahu štandardov. V tretej etape sa plánujú školenia na báze prípadových štúdií vybraných náročných oblastí za pomoci zahraničných lektorov a prezentácia novovzniknutých alebo významne inovovaných medzinárodných účtovných štandardov.

Ako ďalší krok v implemetácii IAS budú nasledovať konkrétne legislatívne zmeny. Podľa predbežných záverov z rokovaní zástupcov odborných a vládnych inštitúcií so Svetovou bankou sa mala implementácia IAS týkať iba spoločností, ktorých akcie sú kótované na burze cenných papierov.

Podľa pôvodných požiadaviek *Medzinárodnej federácie účtovníkov* (IFAC, ktorá v súčasnosti združuje viac ako 150 organizácií profesionálnych účtovníkov z viac ako 100 krajín a v ktorej je členom od roku 2001 aj Slovenská komora audítorov) implementácia IAS sa mala týkať aj malých a stredných podnikov. Prakticky by to znamenalo plošnú implementáciu IAS v podmienkach Slovenskej

republiky. Predpokladá sa, že pre malé a stredné podniky vypracuje Medzinárodná komora účtovníkov osobitné štandardy na báze medzinárodných účtovných štandardov IAS.

Medzinárodné účtovné štandardy deklarujú, že ich ustanovenia sa týkajú predovšetkým konsolidovaných účtovných závierok. Ak účtovná jednotka nie je súčasťou medzinárodnej skupiny podnikov kapitálovo prepojených, potom sa IAS aplikujú aj v individuálnej účtovnej závierke.

Najčastejšou formou internacionalizácie podnikania je *akvizícia*, a to tá jej forma, ktorá znamená vklad kapitálu do základného, resp. vlastného imania dcérskeho podniku, a teda vznik vzťahu materský – dcérsky podnik. K problematike konsolidácie sa najtesnejšie viažu nasledujúce medzinárodné účtovné štandardy:

- IAS 22 – *Podnikové kombinácie*,
- IAS 27 – *Konsolidácia účtovnej závierky a účtovanie investícií do dcérskych podnikov*,
- IAS 28 – *Účtovanie investícií do pridružených podnikov*,
- IAS 31 – *Účtovné vykazovanie podielov na spoločnom podnikaní*.

Všetky medzinárodné účtovné štandardy majú približne rovnakú štruktúru: stanovenie cieľa a rozsahu (oblasti) pôsobenia, definície základných pojmov, ktoré sa viažu na danú oblasť pôsobenia, postupy riešenia vzhľadom na stanovený cieľ a rozsah na báze zadaných základných pojmov, prípadne spôsob zverejňovania informácií z výstupov (napríklad z účtovnej závierky).

Vzájomnú nadväznosť účtovných štandardov budem ilustrovať na príklade uvedených medzinárodných účtovných štandardov, ktoré najužšie súvisia s problematikou konsolidácie účtovnej závierky.

Štandard IAS 22 – *Podnikové kombinácie* predovšetkým deklaruje druhy podnikových kombinácií, upravuje postupy pri ich identifikácii, oceňovaní a pri spracovaní výsledkov oceňovania (*goodwill*, *negatívny goodwill*). Stanovuje dva základné druhy podnikových kombinácií: zlúčenie podielov a akvizície. Pri zlúčení podielov dvoch podnikov nie je ani jeden z nich nadobúdateľom, nie je možné identifikovať nadobúdateľa. Naopak pri akvizícii je nadobúdateľ identifikovaný a získava kontrolu nad čistými aktívami (vlastným kapitálom) a činnosťami nadobúdaného podniku, a to buď prevodom majetku a prevzatím záväzkov, alebo zvýšením vlastného imania (vlastného kapitálu). Zvýšenie vlastného imania (napríklad vydaním akcií) ako jeden z postupov akvizície znamená vznik vzťahu materský – dcérsky podnik, pričom materský podnik vykonáva kontrolu nad dcérskeho podnikom (má právomoc riadiť finančné a prevádzkové zábery dcérskeho podniku).

Štandard IAS 27 – *Konsolidácia účtovnej závierky a účtovanie investícií do dcérskych podnikov* nadväzne rieši problematiku určenia povinnosti zostavenia

konsolidovanej účtovnej závierky, otázky spojené s tvorbou skupiny podnikov, problematiku postupov pri konsolidačných operáciách, postupov pri zostavovaní konsolidovanej účtovnej závierky a pri jej prezentácii, ako aj pri vykazovaní investícií do dcérskych podnikov v *individuálnej* účtovnej závierke materského podniku.

Ustanovenia IAS 27 sa neuplatňujú pri konsolidácii spoločných podnikov (tie sa opierajú o IAS 31) a neplatia ani pre konsolidáciu pridružených podnikov (túto problematiku rieši IAS 28). Ale napríklad postupy na vyčíslenie a vykazovanie *goodwillu* a *negatívneho goodwillu* podľa IAS 22 sú platné pre všetky tri typy vzťahov, vyplývajúcich z majetkovej účasti (z kapitálového vkladu) jedného právneho subjektu v druhom právnom subjekte.

Z tejto zjednodušenej prezentácie vybraného okruhu štandardov IAS vyplýva, že medzinárodné účtovné štandardy treba chápať a aplikovať ako jeden celok pri riešení problematiky danej oblasti.

V tejto súvislosti by som chcela upozorniť na základné odlišnosti platnej právnej úpravy konsolidácie účtovnej závierky v Slovenskej republike v porovnaní s medzinárodnými účtovnými štandardmi.

Ako sme už uviedli, právna úprava konsolidácie v SR sa opiera o VII. smernicu Rady EÚ a prevzala aj kompromisný charakter tejto smernice. Smernice EÚ aj IAS majú pri svojom vzniku spoločný základ, čo je podľa môjho názoru dôvodom, prečo medzi týmito nadnárodnými úpravami v oblasti konsolidácie účtovnej závierky (pokiaľ ide o stanovenie konsolidačného poľa i postupy pri konsolidačných operáciách, ústiach do zostavenia konsolidovaných výkazov) nie sú početné, ani výrazné rozdiely.

Aj existujúce rozdiely tlmí kompromisný charakter národnej legislatívy, umožňujúci vybrať taký postup z ponúkaných alternatív, ktorý zabezpečí súlad s medzinárodnými účtovnými štandardmi (ustanovenia IAS majú prevažne jednoznačné riešenia v postupoch konsolidácie).

Zásadné odlišnosti, pokiaľ ide o stanovenie konsolidačného poľa a postupy konsolidácie, sú iba vo dvoch kritériách:

a) Legislatíva SR v prípade *odlišnej činnosti* materského a dcérskeho podniku zakazuje použiť metódu úplnej konsolidácie. Takéto kritérium IAS 27 nepozná, naopak sa zdôrazňuje, že dcérsky podnik sa má za každých okolností konsolidovať podľa tohto štandardu.

b) Ak vznikne pri konsolidácii kapitálu pasívny konsolidačný rozdiel, legislatíva Slovenskej republiky umožňuje jeho zúčtovanie s konsolidovaným hospodárskym výsledkom alebo s fondmi iba vo výnimočných prípadoch, vymedzených v právnej úprave. Podľa IAS 22 sa tzv. *negatívny goodwill* zúčtuje s hospodárskym výsledkom vždy, pričom podmienky jeho zúčtovania sú presne a diferencovane vymedzené.

Na odlišnosti právnej úpravy konsolidácie účtovnej závierky SR v porovnaní s medzinárodnými účtovnými štandardmi nadväzuje problém odlišností individuálnych účtovných závierok, ktoré sú základom zostavovania konsolidovaných účtovných závierok a nadväzne odlišností v bežnom účtovníctve.

Z tohto hľadiska si treba uvedomiť, že proces harmonizácie legislatívy Slovenskej republiky s medzinárodnými účtovnými štandardmi ani v oblasti konsolidácie nemožno vyriešiť odstránením rozdielov v štruktúre konsolidačného poľa a v postupoch konsolidácie. Inak povedané, z individuálnych závierok, ktoré nie sú v súlade s IAS, nemožno zostaviť konsolidovanú účtovnú závierku, ktorá by bola v súlade s IAS. Implementácia medzinárodných účtovných štandardov musí byť komplexná a systematická, preto proces harmonizácie s IAS ani v oblasti konsolidácie účtovnej závierky nemožno chápať zjednodušene.

Podľa môjho názoru treba upozorniť aj na nový aktuálny a zaujímavý trend rozširovania pôsobnosti konsolidácie účtovnej závierky do verejného sektora. Medzinárodná federácia účtovníkov (IFAC) vydala už sedemnást' medzinárodných účtovných štandardov pre verejný sektor (*International Public Sector Standards – IPSASs*), ktoré majú prispieť k zodpovednejšiemu prístupu verejného sektora k správe majetku a k finančnému hospodáreniu vlád v celosvetovom meradle, pričom priamo problematike konsolidácie sa venujú tri štandardy. Ich aplikácia by mala zabezpečiť, aby informácie vo verejnom sektore boli porovnateľné, relevantné a zrozumiteľné verejnosti. Uvedené štandardy IFAC pre verejný sektor sa opierajú o medzinárodné účtovné štandardy.

Záver

Cieľom tohto príspevku bolo prezentovať stav legislatívy v Slovenskej republike a jej vývoj v kontexte s vývojovými trendmi v krajinách s vyspelou trhovou ekonomikou v oblasti konsolidácie účtovnej závierky. Podmienky v Slovenskej republike boli historicky v rokoch 1949 – 1989 zásadným spôsobom odlišné v porovnaní s krajinami, kde konsolidácia vyplynula z prirodzených informačných potrieb manažmentu riadiaceho ekonomický celok, pozostávajúci z právne samostatných subjektov. Ak vychádzame z predpokladu, že ambície Slovenskej republiky – stať sa integrálnou súčasťou európskych politických i ekonomických štruktúr – sa v dohľadnom čase naplnia, je nevyhnutné v podmienkach SR zdokonaľovať a rozpracúvať metodiku zostavovania konsolidovanej účtovnej závierky, jej analýzy, a nadväzne aj využívanie informácií z nej, v harmónii s aktuálnymi trendmi v Európe i vo svete.

Literatúra

- [1] Medzinárodné účtovné štandardy 2000. [Autorizovaný preklad.] HZ, s. r. o. Košice 2001.
- [2] FARKAŠ, R.: Konsolidovaná účtovná závierka v SR, krajinách Európskej únie, USA, Japonsku a v štandardoch IASC. Bratislava: ELITA 1995.
- [3] HVOŽDAROVÁ, J.: Implementácia IAS do legislatívy SR v oblasti konsolidácie účtovnej závierky. In: Účetníctví v procesu světové harmonizace. [Zborník z medzinárodnej konferencie.] Jindřichův Hradec: 2000.
- [4] HVOŽDAROVÁ, J. – UŽÍK, J.: Konsolidácia uvedením do ekvivalencie podľa IAS 28 a podľa právnej úpravy v SR. In: Transformation, Stabilization and Growth. [Zborník z medzinárodnej konferencie.] Brno: 2000.
- [6] NÉMETH, B.: Vykazovanie investícií do spoločného podnikania riešené v IAS 31. Účtovníctvo, Audítorstvo, Daňovníctvo, 2001, mimoriadne číslo.
- [7] ŠKULTÉTY, J.: Konsolidácia skupiny podnikov a IAS. Účtovníctvo, Audítorstvo, Daňovníctvo, 2000, č. 6.

DEVELOPMENT, CURRENT STATE AND TRENDS IN BALANCE SHEET CONSOLIDATION

Janka HVOŽDAROVÁ

The consolidation of balance sheet is presented in the paper as an actual topic linked with the social movement and related to the economic development with a markedly characterised trend aiming at globalisation.

All entrepreneurial subjects – business companies (in future all types of entrepreneurial and non-entrepreneurial subjects) that invested property in a defined volume and form into another subject – company must consolidate accounting documents and prepare consolidated balance sheet. Such a business company needs to identify the state of property, equity capital and liabilities supposing fictitious legal subject, e. g. supposing they did not create by their investment an independent legal subject, or supposing they did not increase its fixed assets in case it existed as an individual legal subject.

This in principle is an accounting view at a defined type of business with bonds or deposits. As commonly known, the trading with bonds and deposits under the conditions in the Slovak Republic was practically restored only after the transformation of accounting in general and reporting in particular as late as 1. 1. 1993. We do not take into account joint stock companies – foreign trade enterprises, which existed in centrally planned economy with the state as their solely shareholder; these companies did not create any property chains, and thus it was unnecessary to make consolidated balance sheet.

The situation has changed considerably by the legislation valid since 1. 1. 1993 that introduced the obligation of consolidating the balance sheet. The paper emphasises that the problem of consolidated balance sheet in the Slovak Republic has no natural backing in history. This is explained by a short excursion into the history of origin and development of

balance sheet consolidation from the very beginning at the end of the nineteenth century up to the seventies in the late century. Therefore the management of business companies that are according to law obliged to prepare consolidated balance sheet and let it acknowledge by an auditor is unable to utilise it for their own purpose at control and decision-making. They perceive it as senseless and arduous burden. (The banks are an exception here as they utilise the data in the consolidated balance sheet when deciding whether to grant the credit to the applicant who is a member of a group of enterprises.) This is an important phenomenon that should be reflected in order to create gradually the conditions for changing this situation and thus make the advantages of consolidated balance sheet an effective and used management tool. Above all it is necessary to create the method of analysis of this balance sheet based on foreign experience for the conditions in the Slovak Republic.

The development definitely suggests that the penetration of foreign capital into the Slovak economy, and maybe also gradual exports of Slovak capital abroad will further increase the importance of consolidated balance sheet. This judgement of mine is based on the fact that one approaches towards the implementation of international financial standards (IAS, since the year 2002 already IFRS – *International Financial Standards*, e. g. international standards of financial reporting) into the Slovak legislation on the accounting. I have in mind the new Act on Accounting, which is now entering the adoption procedure in the Slovak Parliament. International accounting standards are one of the most successful tools of the international harmonisation of accounting. The paper presents only such selected standards that immediately arrange the set-up of the group of enterprises, which are obliged to prepare consolidated balance sheet according to IAS, and also the procedures for its configuration for exactly defined property relations. At the same time it stresses the fact that international accounting standards preferentially define consolidated balance sheet, e. g. one assumes that all principles, rules and definitions are preferentially applied under the condition of the consolidated balance sheet. Only when, based on defined rules, one finds out that the conditions for consolidation are not fulfilled are the international accounting standards applied for individual balance sheet.

The aim of the paper is not the comment on the individual consolidation procedure, nor the solution of some of the highly specific problems, which are brought about by almost every consolidation of original enterprise – business companies' grouping. The aim of the paper was more modest: to introduce into the awareness of the broader professional public the fact that the problem of balance sheet consolidation cannot be neither neglected not underestimated. One should learn to accept it as a natural management tool above all in the parent company, which could act as a feedback supporting the formation of further parent companies. I consider it to be a part of the preparation and eventually the readiness of the Slovak Republic for the worthy accession into the European Union.